

més vigorós; de tota manera encara a l'Alt Pallars sentim «allà hi ha un *terrador* molt *dolèn*» al capdamunt de la Vall de Cardós (Tavascan, 1934), *lo Fene(r) Dolent* és un dels grans vessants que aboquen cap a Enviny, damunt Sort (1959).

Segurament fou la generosa expansió semàntica i fraseològica d'aquest adjectiu en català, allò que més ajudà, gràcies a la seva irresistible popularitat, a fer-lo passar a la categoria dels adjectius de dues terminacions (de la mateixa manera que *calent* prengué femení *calenta*, des dels orígens, o *dolç, verd*, prengueren femení *dolça, verda*). En efecte això té ja antiguitat remota en la nostra llengua, car ja ho trobem en Muntaner (§ 32) i en un doc. de 1352 (Rubió, *Diplom. de l'Or. Cat.*, 268); més amunt n'he donat testimonis en Reixac, P. Serafi, i amb el sentit de 'mala' en StVicentF (cf. encara *dolentament* docs. de 1407 i 1442, *AlcM*); d'altra banda quedaren restes de l'antiga flexió de desinència única en certs sectors de la llengua antiga (*Tresor dels Pobres, Colloqui de les Dames; fanegues dolents*, doc. de 1431, *AlcM*). Altrament aquesta innovació morfològica no és exclusiva del català, com sigui que també la trobem en oc. i fr., i fins a Lombardia: *dolento* figura ja en el S. XIII en Bonvesin da Riva, en els gloss. alt-italians del S. xv p. p. Mussafia i *dolenta* avui en el dialecte milanès.² Per la connexió més o menys íntima amb el canvi de sentit de *dolent* en català, cal tenir en compte que hi ha un romanisme basc *dolor* «ruin, malo» (en el Roncal, etc.), assenyalat per Mitxelena (*Pasado de la l. vasca*, 99) reconeixent que és d'origen erdèric, però no ben precisat. Ultra el cat. *dolent*, de la terminació del qual s'aparta massa aqueix mot basc per poder-l'hi relacionar de molt a prop, hi ha el cast. ant. *dolioso* 'malaltís' (DCEC II, 187a5-10) pertanyent a la mateixa esfera semàntica, amb el qual hi ha un poc més de semblança formal però també imperfecta; altrament veg. infra el cas de *dolor* 'engany' en els *Set Savis*.

Dolentia ant. 'dolenteria, maldat' [fi S. XIV, Eiximenis], repetidament en el *Llibre de les Dones*, i ja en un passatge on a penes s'ha hagut de retocar el ms. per desprofigar-lo (per tant pertanyent a un poema ciximenià, pot ser de mj. S. XIV: «a la dona --- / fort seria reparable cosa / si se té, per perea, çaffarosa / e sutz'e mal endraçada: / qui per sa *dolentia* e immundícia / provoca son marit a avorrir-la / e a amar altr' e servir-la» (*EntreDL* I, 196, v. 7); de nou en el cap. 172 (f° 122r2); i en bastants textos de fi S. XIV i S. XV: «lo-y tingueren a molt gran *dolentia*», JoMartorell (Ag. II, 100); per tant és sempre l'abstracte de l'acc. innovada, i només a Eiv. serveix per a «enfermedad», ultra «maldad» (PzCabr.). Modernament reemplaçat per *dolenteria* [1803, Belv.; exs. en bons prosistes Renaix. en el *DBal.*], tal com *badome-ria* substitueix *badomia*, *bogeria follia*; contra el que suposa *AlcM dolentia* és mot totalment mort i oblidat en el Continent, si bé segueix en ús a les tres Illes. *Dolentejar. Dolentís*.

L'antic abstracte corresponent a *dolent* fou *dolença*

[1496, *Paris e Viana*; i en belles i antigues cançons populars]: «que no sigui aquell traydó - que t'hagi emmetzinada, / - Mal de *dolensa*, l'amor! - mal de *dolensa* que 'm mata» (reco. a Urgell), «los aucells que van per l'ayre / tenen *dolensa* de mi / y tu, cor de pedra dura / ay! / may t'he pogut ablanís», MilàF (*Romlo.*, 365D, 474); *dolensa* rimant amb *llensa* en el primer original de l'*Atl.*, de 1867 (estrofa canviada en la versió posterior, VI, 32a); una variant *dolança* usada a Olot, Beget, Andorra (*DAG.*) seria gallicisme segons *AlcM* (amb raó?).

Dol [S. XIII: Lull, Jaume I], del ll. tardà DÖLUS 'dolor' (FEW III, 121), mot comú a les llengües romàniques occidentals:³ «moltes paraules --- de gran consolació dix Blanquerna al pastor, e --- lo pastor no li volch respondre, ni-s lexava de menar son *dol*, a tot son poder», Lull (*Blanq.*, NCI. I, 247.16); en lloc de *menar dol* es deia encara més *fer dol*: «quant vench que-ls volguem soterrar, meteren mà a plorar e a *fer dol* e a plorar --- No és mester que negú *faça dol* ni plor», Jaume I; «com fo a sa posada, gità-s al llit e plorà e suspirà e féu gran *dol*», Muntaner, cap. 65; «sabent la virtuosa comtessa tal nova, fonch molt atribulada, e féu molt desmoderat *dol*», JoMartorell (Àg. I, 20). Combinació que es manté en els parlars populars més conservadors si bé amb el sentit innovat de 'fer pena, llàstima': «mireu quina tristesa, sols de pensar *fa dol* / que 'ls ministres de Cristo - hajen de rodà 'l món», MilàF (reco. a Argentona, *Romlo.*, 86.11), «els pobres gossos *feien dol* de mirar-los» en la fraseologia dels pastors pallaresos (Joan Lluís, *Pastors i Tempestes*, p. 8). En l'acc. 'vestit del qui ha perdut un estimat': «après lo rey se vist de *dol* ab altres 12 cavallers, ab gramalles e caperons», JoMartorell (Ag. I, 107), cita del *Llibre de Coses Ass. de Comes en DBal.*; «roba de *dol*. vestis pulla; gramalla de *dol*: toga atra; lo qui va vestit de *dol* ---», OPou (*TbPu.*, 315). D'on el derivat *endolat* [OPou, capítol MORT: --- les gramalles de *dol*, --- *endolats*: atrati --- cantar de morts ---]; *anar endolat* 'anar de *dol*' val. (Sumacàrter, 1962), però popularment s'aplica també en terra valenciana a la bata negra tan comuna en el camp valencià: «els de la Canal de Navarrés tots van *endolats*» (Sumacàrter, 1962); «hòmens *endolats*, estranys a la casa, que semblen lo servey de la mort, acudiren prompte al entorn de la difunta», NOLLER (*DBal.*).

Dolor [orígens, *Hom.*], del ll. DOLOR, -ORIS, id.: «Nostre Sèiner grans penas e gran trebals e grans *dolors* soferí per nós» [*Hom.*, f° 5v18]. Si no m'enganyo és sempre femení a l'Edat Mitjana, amb alguna excepció solament en Ausiàs Marc («lonch es lo temps del contínuu *dolor*» I, 228), explicable com a llicència poètica, recolzada en la influència petrarquista i clàssica; són errònies les cites que dona de masculí *AlcM* en Lull i Jaume I, autors que usen el mot sempre com a femení: «vós, Marc de Déu que sots pont e pas dels pecadors, prech-vos per les set alegries e les set *dolors* que hagués del vostre car fyl, que-us membre de mi», Jaume I (§ 57, Ag., p. 95), «vench